

Bariř ve Demokrasi Arasında Sıkışmak: Türkiye’de Birbirinin Şartı mı, Dayanağı mı?

written by Atalay Göçer | 11 Haziran 2025

Atalay Göçer | Bariř için Kültürel Araştırmalar Derneđi - bakadTürkiye’de uzun yıllardır barış ve demokrasi talepleri iç içe geçmiş biçimde dile getirilir. Bu iç içelik, kimi zaman bir umut kaynağı, kimi zaman ise bir çıkmazın ifadesi olur: “Demokrasi olmadan barış olmaz” ya da “Barış olmadan demokrasi kurulmaz.” Bu ifadeler, hem bir bütünlük fikri taşıır hem de bir açmazı yeniden üretme tehlikesi barındırır. Oysa bugün Türkiye’de yaşanan koşullarda asıl soru şudur: **Demokratik kurumları işlevsizleşmiş ya da demokrasiyi tesis edecek toplumsal vizyonu henüz geliştirememiş bir ülkede barış talep etmek mümkün müdür?** Daha önemlisi, **barış bizzat demokrasinin önünü açacak bir siyasal alan yaratabilir mi?**

Bu yazı, barışın yalnızca demokrasinin bir sonucu değil; aynı zamanda onun önünü açan, taşıyan ve mümkün kılan bir süreç olabileceğini tartışıyor. Barış talebinin yalnızca uluslararası normlara dayanmadığını; Türkiye’nin kendi tarihsel deneyimleri, toplumsal mücadeleleri ve direniş hafızasıyla da şekillenebileceğini savunuyor. Gözlemci devletlerin ya da uluslararası heyetlerin katkısının ise, ancak sivil toplumun demokratik katılımıyla anlam kazandığında işlevli olabileceğini öne sürüyor. Bu çerçevede yazı, demokratikleşme ve barış süreçlerinin birbirine indirgenmeden ama birbirini besleyerek nasıl birlikte düşünülebileceğini tartışmayı amaçlıyor.

Demokrasi Önce mi Gelir? Barış Ne Zaman Mümkün?

Türkiye’deki hâkim siyasal yaklaşım, barışın sağlıklı bir demokrasi zemini gerektirdiği yönündedir. Bu görüş, haklı olarak, müzakerenin şeffaflık, hesap verebilirlik, yargı bağımsızlığı gibi demokratik ilkeler olmadan kalıcı sonuçlara ulaşamayacağını ifade eder. Ancak Türkiye gibi otoriterleşmiş ve demokratik kurumları işlevsizleşmiş bir ülkede bu önkoşul, barış talebini sürekli erteleyen bir gerekçeye dönüşmektedir.

Oysa **barış, demokrasi koşullarında değil, çoğu zaman demokrasi talebinin yok sayıldığı koşullarda inşa edilmeye çalışılır.** Örnekler çoktur: Kolombiya’da FARC ile barış görüşmeleri, sivillere karşı savaş suçları sürerken başladı; Nepal’de anayasal değişiklikler henüz tamamlanmamışken barış imzalandı; Güney Afrika’da apartheid rejimi çözülmeden barış görüşmeleri yürütüldü.

Kolombiya’da 2016 yılında FARC ile imzalanan barış anlaşması, sadece silahlı çatışmanın sona ermesini değil, aynı zamanda demokratikleşme yönünde önemli adımların atılmasını sağladı. Anlaşma kapsamında, FARC siyasi partiye dönüşerek demokratik sürece katıldı ve kırsal kalkınma, toprak reformu gibi sosyal adalet konularında reformlar gündeme geldi. Bu süreç, Kolombiya’nın demokratik kurumlarının güçlenmesine ve toplumsal katılımın artmasına katkıda bulundu.

Nepal’de 1996-2006 yılları arasında süren iç savaşın ardından imzalanan barış anlaşması, monarşinin sona erdirilmesi ve demokratik bir cumhuriyetin kurulmasıyla sonuçlandı. Barış süreci, anayasal reformlar ve çok partili sistemin benimsenmesi gibi demokratikleşme adımlarını beraberinde getirdi. Ancak, siyasi istikrarsızlık ve koalisyon hükümetlerinin zorlukları gibi sorunlar da devam etmektedir.

Güney Afrika’da apartheid rejiminin sona ermesiyle birlikte başlayan barış süreci, demokratikleşme açısından önemli bir dönüm noktası oldu. Nelson Mandela’nın liderliğinde yürütülen müzakereler sonucunda, 1994 yılında çok partili demokratik seçimler gerçekleştirildi ve ırk ayrımcılığına dayalı sistem sona erdirildi. Bu süreç, Güney Afrika’nın demokratik kurumlarının inşası ve toplumsal uzlaşmanın sağlanması açısından örnek teşkil etmektedir.

Tüm bu deneyimlerin de gösterdiği gibi, mesele, barışın “olmazsa olmaz” koşulu olarak demokrasiyi görmek değil; barışı, **demokrasiyi mümkün kılacak bir eşik** olarak tanımdır.

Eşit Ezilmek Değil, Eşitleşerek Demokratikleşmek

Bazı yaklaşımlar, Türkler ve Kürtlerin barış ve demokrasi taleplerini birleştirir. Ancak bu yaklaşım, Kürt halkının **özü ve sistematik olarak maruz kaldığı hak ihlallerini** görünmez kılma tehlikesi taşır. Barış, **önce eşitsizlikleri kabul eden ve telafi eden** bir bakışla inşa edilmelidir. Bugün Türklerle Kürtlerin birlikte yürüttüğü bir demokrasi mücadelesi mümkün değilse, bunun nedeni yalnızca baskı ortamı değil, aynı zamanda eşitsizliktir de. O halde, önce bu eşitsizliği giderecek bir barışa ihtiyaç vardır. **Eşit şekilde ezilmek değil, ama eşit şekilde demokratikleşmek** bu yüzden önemlidir.

Kürtlerin anadilinde eğitim, siyasal temsil, bölgesel özerklik gibi temel haklara erişimi olmadan, “hep birlikte demokrasi inşa edelim” söylemi gerçek anlamını yitirir. **Barış süreci, Kürtlerin eşit yurttaşlık zeminine kavuştuğu, haklarının tanındığı, anayasada güvence altına alındığı bir politik dönüşümle başlamalıdır.** İşte bu nedenle, barışa giden yol, yalnızca “ateşkes” ya da “silahsızlanma” değil, aynı zamanda “anayasal eşitlik”tir.

Demokratikleşme Referansları: Avrupa Birliği ve Ötesi

2000'li yıllarda Türkiye'nin demokratikleşme hamleleri büyük ölçüde Avrupa Birliği üyelik hedefiyle paralel yürütüldü. İdam cezasının kaldırılması, işkenceye karşı önlemler, kadın hakları ve azınlık haklarındaki gelişmeler bu sürecin yansımalarıydı. Ancak AB sürecinin duraksaması, Türkiye'de demokratik dönüşümün dışsal referanslarla sürdürülemezliğini gösterdi.

Burada kritik soru şudur: **AB hedefi ortadan kalktığına göre demokratikleşmenin dayanağı ne olacak?**

Bugünün dünyasında barış ve demokrasi meseleleri hiçbir ülkenin iç meselesi olarak kalamıyor. Orta Doğu'da sınırlar yeniden çizilirken, bölgesel ve küresel güçler — kimi zaman doğrudan, kimi zaman dolaylı — Türkiye'nin iç politikalarını da etkiliyor. Barış kimi zaman bir iyi niyet değil, mevcut jeopolitik konjonktürün dayattığı bir gereklilik olarak da ortaya çıkabiliyor. Ancak uluslararası aktörler etkili olsa da, barışın meşruiyeti ve sürdürülebilirliği içeriden, yani toplumun kendi dinamiklerinden beslenmelidir.

Barış, dışsal normlara dayandığında değil, **içeriden kurulan demokratik bir siyasal ve etik tahayyül** olduğunda kalıcı olur. Bu tahayyül, Türkiye'de yıllardır süren sivil toplum mücadelesinde mevcuttur: Kadın ve LGBTİ+ hareketi, Cumartesi Anneleri, insan hakları örgütleri ve ekoloji mücadeleleri gibi yapılar, demokratikleşmenin yerli referanslarını oluşturur. AB artık bir hedef olmayabilir, ama bu toplumun adalet ve eşitlik arayışı hâlâ güçlüdür.

Sivil Toplum ve İç Denetim: Direniş Mirası Ne Anlatıyor?

Barış yalnızca hükümetlerin ve silahlı yapıların anlaşmasıyla kurulmaz. Kalıcı ve onarıcı barış, **toplumun hakikatle yüzleşmesini**, travmaların tanınmasını ve adalet arayışının kolektifleşmesini gerektirir.

Türkiye'deki sivil toplum, bu anlamda büyük bir hafıza ve direniş biriktirmiştir. Roboskî, Suruç, Ankara Gar Katliamı, Cizre bodrumları, Diyarbakır 5 Nolu Cezaevi gibi olaylar karşısında sessiz kalmayan yapılar, adaletsizliği görünür kılmıştır. Bu deneyim, yalnızca “protesto” değil, **demokrasi pratiğidir**.

Sivil toplumun sürece katılımı, barışın tek taraflı “devlet politikası” olmaktan çıkıp, **halklar arası bir sözleşmeye dönüşmesini sağlar**. Barışın meşruiyeti burada yatar.

Dış Denetim ve Uluslararası Gözlem: Barışa Güvence Arayışları

Türkiye'de Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararlarının tanınmaması, hukuk devleti ilkesinin askıya alındığını göstermektedir. Yargı bağımsızlığı zayıfken, barış sürecinin taraflar arasında “karşılıklı güven” temelinde yürütülmesi gerçekçi değildir.

Bu noktada, **uluslararası gözlemci mekanizmaları ya da garantör devletler, barış sürecine şeffaflık ve denge getirebilir**. Taraflar arasında karşılıklı güvenin zayıf olduğu koşullarda, dışsal aktörlerin gözlem ve denetim işlevi, sürecin meşruiyetini ve sürdürülebilirliğini artırır.

Kolombiya'da BM Barış Misyonu (United Nations Verification Mission in Colombia), ateşkesin izlenmesinden, silah bırakma sürecinin doğrulanmasına ve barış anlaşması hükümlerinin uygulanmasının takibine kadar kapsamlı bir rol üstlendi.

Nepal’de Birleşmiş Milletler Nepal Misyonu (UNMIN), çatışmanın sonlandırılması ve geçiş döneminde silahsızlanma ile ilgili anlaşmaların uygulanmasını gözlemledi; ayrıca tarafların taahhütlerine bağlılığını izleyerek sürecin şeffaf ilerlemesine katkıda bulundu.

Güney Afrika’da Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu (Truth and Reconciliation Commission - TRC) ise doğrudan bir gözlem misyonu değil, toplumsal yüzleşme ve adalet sağlama açısından işlev gördü; mağdurların tanıklıklarını kamusal alana taşıyarak, barış sürecine toplum temelli bir meşruiyet kazandırdı.

Bu örnekler, dışsal yapıların yalnızca teknik gözlem değil, aynı zamanda hakikatle yüzleşme, adalet arayışı ve demokratikleşme yönünde süreçlere eşlik edici ve güven artırıcı roller üstlenebileceğini göstermektedir. Ancak bu dışsal yapıların etkili olabilmesi, **güçlü bir iç talep ve toplumsal katılım** ile mümkündür. Aksi takdirde barış, dışsal bir “proje” olarak kalır ve toplumsal meşruiyet kazanamaz. Türkiye özelinde düşünüldüğünde, böylesi mekanizmaların varlığı, süreç üzerindeki keyfi müdahaleleri sınırlayabilir ve sivil toplumun daha güçlü biçimde sürece katılımını teşvik edebilir.

Barışın Demokrasiye Katkısı

Barış ve demokrasi arasında doğrusal bir ilişki kurmak, bu iki kavramı birbirinin ön şartı haline getirmek, Türkiye gibi ülkelerde süreci çıkmaza sokabilir. Oysa **barış, demokrasiye giden yolun başlangıç zemini ve taşıyıcısı olabilir**. Kürtlerin eşit yurttaş olarak tanındığı, haklarının güvence altına alındığı bir çözüm süreci, sadece bir etnik çatışmayı sonlandırmakla kalmaz; aynı zamanda Türkiye’nin demokrasi mirasını yeniden kurma fırsatı sunar.

Türkiye’nin modernleşme tarihi boyunca demokrasi çoğunlukla dışsal referanslara, özellikle de Batı’ya — önce Tanzimat, ardından Cumhuriyet’le gelen reformlar, Soğuk Savaş sonrası NATO ve son olarak AB üyelik süreci üzerinden — bağlandı. Oysa bugün artık o dışsal referansların neredeyse tümü zayıflamış ya da anlamını yitirmiş durumda. AB hedefi fiilen sona ermişken, demokrasi arayışının bu kez içeriden; halkların, sivil toplumun ve tarihsel mücadelelerin birikimi üzerinden yeniden kurulması gerekiyor.

Bu nedenle barışı talep etmek için “önce demokrasi olsun” demek yerine, **barışı bir demokrasi pratiği olarak inşa etmek** daha gerçekçidir. Evet, bugünün dünyasında barış süreçleri küresel dengelerden, bölgesel çatışmalardan bağımsız düşünülemez. Ancak barış, dış güçlerin stratejik çıkarlarına değil, bu topraklarda bir arada yaşamayı mümkün kılacak hak temelli bir anlayışa dayanmalıdır. Hem içeriden—Türkiye’nin sivil toplum ve direniş geleneğinden—hem de dışarıdan—uluslararası hukuk ve gözlemci mekanizmalarından—beslenen bir barış süreci, geleceğin demokratik Türkiye’sinin kurucu momentleri olabilir.

Demokrasi, yalnızca bir yönetim biçimi değil; hafızayla, hesaplaşmayla ve onarımla örülmüş bir ortak yaşam tahayyülüdür. Bu yaşam tarzı, ancak çatışmaların inkârla değil tanınmayla; sessizlikle değil hakikatle yüzleşerek dönüştüğü bir barış ikliminde yeşerebilir.

Ve belki de asıl soru şudur: Kürtlerin haklarını teslim etmeyi hâlâ bir lütuf, bir risk, bir pazarlık konusu olarak gören siyasal akıl, gerçekten demokrat olabilir mi? Barış, demokrasinin ödülü değildir. Ve belki de **barış, demokrasinin ta kendisidir**.

Blog sayfasında yer alan yazıların ve yayınların tüm hakları saklıdır. Blog yazıları yalnızca

kaynağı gösterilerek kullanılabilir. Sayfada yayınlanan yazıların içeriğı yazarın kendi sorumluluğı olup DEMOS'un herhangi bir hukuki ve/veya cezai sorumluluğı bulunmamaktadır.